

เดลินิวส์

ฉบับที่ 16,981 วันพุธที่ 10 เมษายน พ.ศ.2539

ราคา 7 บาท DAILY NEWS

เครื่อง(มือ)

สีขาว

...ก็มีไปขายคุณไทย

ก่อน!

ศรี อิมสุข

ขาวสารที่ใช้หุง-ต้ม รับประทานประจำวันนี้ สภาพเดิมเป็นข้าวเปลือกมาก่อน การแปลงสภาพให้เป็นข้าวสารสมัยนี้ มีโรงสีไฟ โรงสี เครื่องยนต์ โรงสีกำลังไฟฟ้า มีความสะดวก รวดเร็ว คุณภาพสูง สมกับเป็นสมัยไฮเทค

สมัยก่อนไม่มีโรงสีต่าง ๆ หรือสมัยที่มีโรงสีแล้ว แต่ยังไม่แพร่หลายยังมีอยู่ตามย่านชุมชน ย่านการค้า เช่น โกลด์ ๆ เมือง โกลด์ ๆ ตลาด เป็นต้น ชาวบ้านต้องแปลงสภาพกันเองจึงจะมีข้าวสารหุง-ต้ม การแปลงสภาพสมัยอดีตใช้ครกเป็นหลัก เอาข้าวเปลือกใส่ครก ตำกะเทาะเปลือกให้ ออก การตำข้าวลักษณะนี้ เรียกว่า "การซ้อมข้าวด้วยมือ" เมื่อซ้อมได้ครู่หนึ่ง เห็นว่ากะเทาะเปลือกออกมากแล้ว จึง เอาออกจากครก มา "ผัด" เพื่อแยกข้าวให้อยู่คนละทางกับ แกลบ ที่เรียกว่า "ขี้สับ" ขั้นตอนการผัด เอาขี้สับออกใน กระด้งที่ผัด ข้าวที่กะเทาะเปลือกออกแล้วตอนนี้เรียกว่า "ข้าวกล้อง"

เอาข้าวกล้องลงครกซ้อมอีกครั้ง เพื่อขัดข้าวกล้อง ให้ขาวตามที่ต้องการ จึงเอาออกจากครกเป็นหนที่สอง ใส่ กระด้งทำการ "กระเทาะ" ให้เมล็ดข้าวที่เปลือกไม่กะเทาะ แยกจากข้าวกล้อง ให้เหลือแค่ข้าวกล้องในกระด้งเก็บไว้หุง-ต้ม ตามอชชาชัย ขั้นตอนตามที่กล่าวมาทั้งหมด ข้าวเปลือก ครกหนึ่งประมาณ 5-8 ลิตร หรือ 8-9 ลิตร ตามขนาดของ ครกใช้เวลาประมาณ 20-30 นาที จึงจะเป็นข้าวกล้องซ้อม มือดังกล่าว ข้าวกล้องซ้อมมือ ถึงสีของข้าวจะไม่ขาวสะอาด นำรับประทาน แต่มีคุณค่าทางโภชนาการสูง มีวิตามินที่ยังไม่ ถูกขัดสีเกาะอยู่มาก รับประทานเป็นประจำแล้วจะไม่เป็นโรค เหน็บชา ประมาณ 10-20 ปี ไม่มีใครเหลียวแลข้าวกล้อง ต่างรับประทานแค่ข้าวสารที่ขาวสะอาด ซึ่งตำด้วยคุณค่าทาง โภชนาการ มีคุณค่าสูงกว่าฟางข้าวเพียงเล็กน้อย ปัจจุบันข้าว กล้องซ้อมมือเริ่มเป็นที่สนใจซื้อหามาหุง-ต้มมากขึ้น เพราะ ตระหนักดีว่ามีคุณค่ามาก

การผัดหรือฟัดกับการกระเทาะ คงอธิบายเป็นตัว อักษรได้ยาก หรือจะพูดให้เข้าใจได้ก็ยากเช่นกัน เรื่องอย่างนี้ ต้องกระทำหรือสาธิตให้ดูจึงจะเข้าใจได้ พจนานุกรมฉบับราช บัณฑิต พ.ศ. 2525 พิมพ์ครั้งที่ 5 พ.ศ. 2538 อธิบายไว้ดังนี้
ผัด - คือการกระเทาะข้าวหรือสิ่งอื่น เพื่อให้ แกลบ รำ หรือผงออก

กระเทาะ - หมายถึง กระบุงเล็ก เป็นเครื่องตวง ครึ่งกระบุง ใช้ตวงข้าวในสมัยโบราณ หรือการกระเทาะเอากาก ออก

การซ้อมข้าวด้วยครก ใช้สากตำหรือซ้อม คามที่ กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่า ใช้ครกกับสากสองอย่างเท่านั้น ก็ได้ ข้าวกล้องซ้อมมือหุง-ต้มรับประทาน

อาจารย์สมบุญ พัฒน์งาม อายุ 62 ปี ข้าราชการครูบำนาญ มีสามีชื่อ ร.ล.จำทอง อายุ 63 ปี นายทหารนอกประจำการ อยู่บ้านวัดเกตุ หมู่ 9 ต.ท่าวัง อ.ท่าวัง จ.ลพบุรี 15150 โทร. 481237 เธอเล่าให้ฟังว่า เมื่อเล็ก ๆ ไปอยู่กับก๋งและคุณย่า ที่บ้านต้นสะตือเล็ก บ้านบางขันหมาก ได้ ค.บางขันหมาก อ.เมือง จ.ลพบุรี ก๋งทำโรงเลื่อยเล็ก คุณ ย่าทำเครื่องสีข้าวที่ใช้มือสี เล่าให้ฟังว่า เมื่อแต่งงานก๋งใหม่ ๆ ได้เดินทางไปประเทศจีน ที่เกาะไหหลำ ได้วิชาทำเครื่องสีข้าว ด้วยมือ เป็นความรู้ติดตัวมา เมื่อมาอยู่ที่บ้านต้นสะตือเล็ก จึงทำเครื่องสีข้าวขาย ราคาเครื่องละ 50-60 บาท อาจารย์ สมบุญได้มาอยู่กับก๋งและคุณย่า มีโอกาสได้ฝึกทำเครื่องสีข้าว ด้วยมือ ช่วยคุณย่าในระหว่างเรียนหนังสือด้วย จนสามารถทำ

ได้ดีพอใช้
การทำเครื่องสีข้าวด้วยมือขาย ไม่ประสบผลดี ตามที่คาดคิด ไม่มีคนนิยม นาน ๆ จะขายได้สักเครื่อง ก็ทำ ไปดีกว่าอยู่เฉย ๆ ทั้งนี้เพราะประชาชนเอาข้าวเปลือกไปสีที่ โรงสีไฟ มีความสะดวก รวดเร็ว เรียบร้อย หรือมีเงินขาย ข้าวเปลือกแล้วเอาเงินซื้อข้าวสารยิ่งสะดวกมากขึ้น ส่วน เครื่องสีข้าวของคุณย่าจะมีผู้ซื้อเอาไปใช้บ้าง มักเป็นชาวบ้าน ในหมู่บ้านชนบทที่อยู่ห่างไกลโรงสี ไกลตลาดย่านการค้ายัง ต้องใช้อยู่ คุณย่าสร้างเครื่องสีข้าวด้วยมือเพราะทำด้วยใจรัก เมื่อท่านเสียชีวิตอายุได้ 104 ปี ก็มีการรับช่วงสร้างเครื่องสี ข้าวด้วยมือในที่สุดต้องเลิกปิดกิจการ เพราะสร้างแล้วไม่มี ใครซื้อ

อาจารย์สมบุญ มีความเห็นว่า การทำเครื่องสีข้าว ด้วยมือ น่าจะมีที่บ้านต้นสะตือเล็กแห่งนี้แห่งเดียว เท่าที่จำ ได้ว่าผู้มาซื้อนอกจากชาว อ.บ้านหมี่, โกลด์สำโรง, ท่าวัง ใน

จังหวัดลพบุรีแล้ว ยังมีพวก บ้านแพรง จ.พระนครศรี อยุธยา พวกพรหมบุรี, สิงห์ บุรี ในจังหวัดสิงห์บุรี ก็มาซื้อ กันไปใช้ แลว ๆ นั้นไม่มีใคร สร้าง จึงคิดว่าคุณย่าคือผู้ริเริ่ม ดันนำเอาเครื่องสีข้าวมาคิดทำ เป็นคนแรก แต่แล้วใน ปัจจุบันน่าจะสูญสิ้นซากแล้ว แต่หากก็ไม่มีให้ชม

ประโยชน์ของ เครื่องสีข้าวด้วยมือ จะช่วย ในการแปลงสภาพข้าวเปลือก เป็นข้าวกล้องซ้อมมือได้มาก ถ้าข้าวซ้อมมือจะต้องเอาข้าว เปลือกใส่ครก มาซ้อมจน เปลือกกะเทาะ แต่นี่เอาข้าว เปลือกใส่ในเครื่องสีข้าวด้วย มือเลย แล้วสีไปโยกไปเฉยๆ

เดียวก็ได้ข้าวกล้องมา "ผัด" แยกเอาแกลบหรือขี้สับออก เสร็จจากการผัดข้าวเปลือกจะกลายเป็นข้าวกล้อง จะเรียกว่า ข้าวกล้องซ้อมมือก็ได้ ขั้นตอนที่สอง เอาข้าวกล้องลงครก ซ้อมให้ข้าวกล้องขาวขึ้น สวยและนำรับประทานมากขึ้น เมื่อ ซ้อมเห็นว่าสีของข้าวกล้องขาวพอใจแล้วจึงเอาออกจากครก ใส่กระด้งกระเทาะต่อไปใช้เวลาประมาณ 15-20 นาที พุ่นแรง พุ่นเวลาลงไปได้อีก แทนที่จะใช้เวลา 20-30 นาที

ครั้นในปี 2482 เกิดสงครามอินโดจีน และ 2484 เกิดสงครามมหาอนุรักษเอเชีย ประเทศไทยตกอยู่ในภาวะ สงคราม สำหรับภัยจากยุทธภัยเราไม่ยอมจำนนแต่เสริมขู ภัยทำเอาคนไทยอ้าแอ่ บรรดาโรงสีข้าวต้องปิดตัวเอง ทำให้เกิดการซ้อมข้าว สีข้าว ขึ้นตามหมู่บ้านอีกวาระหนึ่ง เรื่องการแปลงสภาพข้าวเปลือกให้เป็นข้าวสารกรอกหม้อหุง- ต้มนั้น ไม่ใช่เรื่องที่เคียดร้อนอะไรสำหรับคนไทยในหมู่บ้าน ตามชนบท ครกซ้อมข้าวมืออยู่ เครื่องสีข้าวด้วยมือที่หมู่บ้าน ต้นสะตือเล็ก ค.บางขันหมาก ที่ชมเชยลงเอามาก ๆ กลับ พินขึ้นมาอย่างกระปรี้กระเปร่า ราคาสูงกว่าเดิมเล็กน้อย คือ ตกเครื่องละ 150-200 บาท ทำขายไม่ทันความต้องการของผู้ซื้อ

สิ่งที่เกิดขึ้นในระหว่างภาวะสงคราม ช่วยให้
สุขภาพจิตคนไทยดีขึ้น ชุ่มชื่นขึ้นในยามค่ำคืน คือ การรำ
โทน การร่ำวง ดนตรีเสียงกลองร่ำวงจากหมู่บ้าน ภายได้แสง
สว่างของ "คืนได้" ส่งประกายวอมแวม จากเสียงกลองนี้
เป็นสัญญาณให้หนุ่ม ๆ เดินตามไปที่เสียงกลอง เพื่อหาคู่รำ
โทน ร่ำวง เป็นที่สนุกสนานกันยามค่ำคืน สงคราม หมู่บ้านที่ตั้ง
วงรำ จะมีครกให้ซ้อมข้าว จะมีเครื่องสีข้าวด้วยมือ ตั้งอยู่
ให้หนุ่ม ๆ ได้ซ้อม ได้สีข้าว ก่อนลงมือรำ ขณะรำกันไป
พวกที่รอรำในรอบต่อไปจะไม่อยู่เปล่า คู่รำสักซ้อมข้าวบ้าง
โยกเครื่องสีข้าวกันบ้างตามที่มี ได้ทั้งงาน ได้ทั้งสนุก สน
อารมณ์ไปตาม ๆ กัน หากจะเปรียบเทียบการรำโทน ร่ำวง สมัย
นั้นเป็นที่นิยมกันมาก เห็นจะยากั้งไม้แพคนรุ่นนี้ที่ปักคั้ง
คอนเสิร์ด

ในปี 2488 สงครามสงบลง ประเทศพ้นภาวะ
สงคราม การบูรณะประเทศมีบ้างเป็นส่วนน้อย ด้านเศรษฐกิจ
ปรากฏว่า ประเทศไทยฟื้นตัวเร็วมาก สิ่งที่เขาแตกต่าง ๆ
กลับสมบูรณ์มาแทนที่อย่างท่วมท้น โรงสีข้าวกินชีพ คนเริ่ม
หันหลังให้ครกซ้อมข้าว เครื่องสีข้าวด้วยมือกลับไปให้ความ
นิยมกับโรงสีไฟฟ้าตามเดิม และนิยมซื้อข้าวสารรับประทานมาก

ขึ้น นับแต่สงครามสงบลงใน
ปี 2488 เครื่องสีข้าวด้วยมือ
ตามภูมิปัญญาไทยทำ ไม่มี
ใครเหลียวแล ถูกทอดทิ้งไม่มี
ใครเอาใจใส่ กลายเป็นที่นอน
อย่างสุขใจของสุนัข จนพัง
หลายสิบร้อยสูญสิ้นไปจาก
แผ่นดินไทย

ร.ศ.จำทอง และ
อ.สมบุญ พัฒน์งาม ทายาท
ของคุณย่า ที่บ้านคันตะคือ
เล็ก ด.บางขันหมาก จึงได้
รื้อฟื้นสร้างเครื่องสีข้าวด้วย
มือเพื่อให้ลูกหลานรู้จักไม่ทำ
ไว้ดูเล่นกลางลานบ้าน แต่เอา
ใช้ประโยชน์จริง ๆ สีข้าวได้

เหมือนของเดิมทุกประการ ราคาเครื่องละ 800-1,000 บาท
หลังจากทำเครื่องสี เครื่องแรกแล้ว มีคนสนใจ
มาว่าจ้างให้ทำอีก 3 ราย บอกว่าจะสร้างไว้ให้ลูกหลานดู ข้า
ยังใช้สีข้าวเปลือกพอแตก ๆ ให้เปิดโกกินอีกด้วย เป็นการออก
กำลังเสรีไปในตัว เด็ก ๆ ชอบโยกสีกันมาก บอกว่าสนุกดี
มีกลุ่มแม่บ้านเกษตร อ.ท่าม่วง คิดขอให้สร้าง 5
เครื่อง เพื่อไปสีข้าวกลึงขายในหมู่บ้าน เป็น "หมู่บ้านข้าว
กลึงซ้อมมือ จำหน่าย" พระครูประสาทนวกิจ เจ้าอาวาส
วัดภิกขุไฉนสร ตั้งชื่อ 10 เครื่อง ไว้ให้ชาวบ้านใช้
ประโยชน์

ประโยชน์ที่มองเห็น ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน
จังหวัดลพบุรี และจังหวัดสิงห์บุรี ที่อยู่ใกล้เคียงน่าจะมาขอ
รื่องให้ อ.สมบุญ ไปเป็นวิทยากรสอนเรื่องนี้ให้ รับรองว่า
อ.สมบุญ ไม่ขัดข้องแน่ ถ้ากระนั้น เครื่องสีข้าวด้วยมือจะมี
อายุยืนยาวนานออกไปได้ไกลใจที่เดียว ของดีมีคุณค่าตามภูมิ
ปัญญาไทย อย่าให้ต้องมาสูญสิ้นจากเสียในยุคเรา ๆ ท่าน ๆ
นี้เลย ช่วยกันสืบสานสืบทอดครับ.